

ДО ЮВІЛЕЮ
ЛЕСІ
ВАСИЛІВНИ
МАТВЄЄВОЇ

12 липня 2010 року виповнюється 80 років від дня народження директора Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського, доктора історичних наук, професора Лесі Василівни Матвєєвої – знаного фахівця в галузях історії науки, історії сходознавства, історіографії та джерелознавства.

Народилась ювілярка 12 липня 1930 року в с. Харківці, Пирятинського району, Полтавської області в сім'ї вчителів. Батько Лесі Василівни – Василь Іванович Васечко, родом із села Харківці, працював викладачем української мови і літератури. Мати – Марія Марківна Миколаєнко, корінна киянка, народилася в сім'ї службовця заводу “Арсенал” – учитель молодших класів. Любов до знань, до творчого пошуку була притаманна Лесі Василівні з дитинства і вплинула на її життєвий вибір – вона назавжди пов'язала своє життя з наукою і з Академією.

У 1955 році Лєся Василівна закінчила історичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка (спеціалізація – новітня історія). Її науковий шлях – шлях справжнього академічного вченого – від референта відділу політичної економії Інституту економіки НАН України (1957 рік) – до доктора історичних наук, професора, директора Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України. На цьому шляху Лєся Василівна пройшла всі сходинки наукового і професійного зростання – до визнання її як науковця й організатора науки.

З 1959-го по 1963 р. працювала на посаді молодшого наукового співробітника сектору історії будівельної техніки науково-дослідного Інституту теорії історії архітектури і будівельної техніки Академії будівництва та архітектури УРСР.

Новим етапом у житті ювілярки став вступ у 1963 році до аспірантури Інституту економіки АН УРСР (відділ історії народного господарства та економічної думки). Успішне закінчення в 1966 році аспірантури та захист кандидатської дисертації на тему “Развитие строительства как отрасли народного хозяйства (на материалах Украинской ССР)” дало можливість молодій вченій продовжити наукові студії на посаді молодшого наукового співробітника відділу зарубіжних країн Інституту економіки АН УРСР, де вона пропрацювала до 1970 року. Наукові інтереси Лєсі Василівни в цей період були пов'язані з дослідженням економічного потенціалу та реконструкції провідних галузей промисловості України в першій половині ХХ століття.

У період 1970–1986 рр. як старший науковий співробітник відділу історії природознавства і техніки Інституту історії АН УРСР та фахівець із соціально-економічної історії України Лєся Василівна бере участь у написанні фахових колективних монографічних праць Інституту історії, присвячених розвитку економіки України першої половини ХХ століття. Найбільш знаковими стали: *Україна напередодні революції 1905–1907 рр. Соціально-економічний розвиток України на початку ХХ ст.* // *Історія Української РСР* (1978); *Металлургическая промышленность Украины в период империализма (1900–1917). Переход к империализму. Возникновение монополистических организаций* // *Развитие металлургии в Украинской ССР* (1980); *Зародження перших монополістичних об'єднань у промисловості України* // *Історія народного господарства Української РСР* (1983).

У 1986–1991 рр., працюючи на посадах старшого наукового співробітника відділу історії науки і техніки Інституту надтвердих матеріалів АН УРСР та старшого наукового співробітника Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки (ЦДПН) ім. Т.М. Доброва АН УРСР, Лєся Василівна захопилася історією науки. Вона є автором багатьох розділів у таких колективних монографіях, як “*Становление механики в России в XIX в.* // *История механики в России (до 1917 г.)*” (1987); “Доб-

рохотов Н.Н. Вклад в совершенствование технологии металлургического производства // Создатели новой техники в Украинской ССР” (1991); “Учений-металург П.Г. Рубин // Создатели новой техники в Украинской ССР” (1991) та багатьох інших.

З 1991 року доля Лесі Василівни нерозривно пов'язана з Інститутом сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України. Надзвичайно плідною була її наукова праця в 1991–1998 рр. на посадах старшого наукового співробітника, провідного наукового співробітника відділу “Україна і Схід” Інституту сходознавства. У ці роки у низці фахових видань з'являються серії наукових статей, присвячених історії Академії наук України, видатним діячам вітчизняної академічної науки, серед них: “В.А. Коссинский – академик первого состава УАН // Очерки истории естествознания и техники” (1991); “ВУАН: Віхи історії. У смугі наступу військового марксизму” (1993); “М.І. Туган-Барановський: моє коріння в Україні // Віче” (1996); “З біографії А. Кримського (1918–1941) // Східний світ” (1996); “Доля академіка Перетца // Україна. Наука і культура” (1998); “Із епістолярної спадщини М. Василенка // Віче” (1998); “Національна академія наук України: кризь призму років // Віче” (1998).

Закономірним результатом її наукової праці став вихід у світ ряду монографічних робіт, що стали підсумком багаторічної діяльності Лесі Василівни в цій царині. Серед них – монографії “Микола Прокопович Василенко” (у співавторстві, 1991) та “Отто Юльевич Шмидт” (1993). В монографічному дослідженні “А.Ю. Кримський – неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук” (1997) у співавторстві з Е.Г. Циганковою та за науковою редакцією О. Прицака авторка висвітлила період роботи вченого у період 1918–1941 рр., коли він займав посаду неодмінного секретаря ВУАН-УАН (1918–1928) та брав участь у розбудові Академії в наступні роки. У книзі також подане вибране листування А. Кримського, що стосувалось організаційної і наукової роботи академіка та подій особистого життя.

Саме в цей час (1996 р.) Леся Василівна захистила докторську дисертацію “Національна академія наук України: етапи розвитку та доля вчених (історико-джерелознавче дослідження)”. Натхненником і науковим консультантом цієї праці став тодішній директор Інституту сходознавства Омелян Йосипович Прицак. Активний науковий пошук та професіоналізм Лесі Василівни остаточно закріпили за нею сформоване ще під час роботи в Інституті історії звання провідного фахівця з історії Української академії наук та історії науки.

Найбільш плідним у житті Лесі Василівни став час, коли вона у 1998 р. очолила Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського, а у 2000 р. стала завідуючою відділом історіографії та джерелознавства. Ще за рік до цієї знакової події, у 1997 році, Л. Матвееву було обрано головою спеціалізованої вченої ради Інституту по захисту докторських та кандидатських дисертацій за двома спеціальностями – 10.02.13 – мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії (з філологічних наук) та 07.00.02 – всесвітня історія (історичні науки), яку вона очолювала до 2005 року. Сьогодні Леся Василівна очолює спеціалізовану вчену раду Інституту по захисту докторських та кандидатських дисертацій за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія (історичні науки). За час її керівництва в радах Інституту було захищено більше ніж 10 докторських та 50 кандидатських дисертацій із пріоритетних напрямків сходознавчих досліджень.

Як керівник наукової установи, що пройшла нелегкий шлях становлення, Леся Василівна, як ніхто, розуміла необхідність підготовки нових наукових кадрів, поповнення молодими вченими наукових лав Інституту. Вона завжди з уважністю та любов'ю ставилась до аспірантів, пошукувачів, до всіх, хто прагнув займатись наукою. Її мудрі, вчасні поради та підтримка молоді додавали натхнення та впевненості у власних можливостях. Сьогодні практично всі молоді і навіть зрілі науковці Інституту сходознавства завдячують саме Лесі Василівні своїм професійним і кар'єрним ростом. Заслуги Лесі Василівни на ниві підготовки наукових кадрів були високо оцінені – у 2008 році їй було присвоєно звання професора за спеціальністю “Всесвітня історія”.

Творчий пошук Лесі Василівни та натхненність у роботі проявлялись як у науковій, так і в науково-організаційній діяльності. На початку 2000-х років за її іні-

ціативою в Інституті була започаткована нова серія видань “Наукова спадщина сходознавців”. У 2002 році в цій серії і за редакцією Лесі Василівни побачила світ праця видатного історика, візантолога Ю.А. Кулаковського “Прошлое Тавриды”; у 2004 р. перевидано знамениту монографію В. Бузескула “Всеобщая история и ее представители в России в XIX и начале XX века”, у 2004 р. опублікована “Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890–1941)” у двох томах; у 2007–2010 рр. підготовлені до друку і видані рідкісні сходознавчі праці А. Кримського, а саме: Кримський А.Ю. Вибрані сходознавчі праці в п’яти томах – “Арабістика”; “Тюркологія”, “Траністика”.

У 2002 році Леся Василівна опублікувала монографічну працю «Юлиан Кулаковський», у якій дослідила життєвий шлях та науковий доробок видатного вченого-візантолога. У 2004 році за роботу “Юлиан Кулаковский” її було нагороджено найпрестижнішою премією Національної академії наук України імені видатного вченого України в галузі сходознавства – премією ім. А. Кримського.

У цей же час з’являється також низка наукових статей: “Античність і сучасність (за творами В. Бузескула)” (1999); “Сходознавчі студії В. Бузескула (1858–1931)” (1999); “Дослідження військової справи Візантії у працях Ю. Кулаковського” (2000), збірник наукових праць “Нариси з історії Всеукраїнської Академії наук” (2003). Колосальна наукова і науково-організаційна робота, яку проводила Леся Василівна, була високо оцінена державою. За значні особисті наукові здобутки, за внесок у розвиток гуманітарної науки Леся Василівна Матвеева у 2004 році була удостоєна звання “Заслуженого діяча науки і техніки України”, а у 2005 році нагороджена Почесною грамотою Верховної Ради України “За особливі заслуги перед українським народом”, у 2008 р. – відзнакою Міністерства освіти і науки України “За наукові досягнення”.

І сьогодні Леся Василівна не полишає наукових пошуків. Протягом останніх років, окрім наукових статей, що регулярно з’являються в різних фахових виданнях, вченій вдалося підготувати та видати монографічне дослідження “Владислав Бузескул – історик свого часу” (2008), у якому авторка дослідила життєвий шлях і творчість професора Харківського університету, академіка Російської та Української академії наук, талановитого дослідника античності, всесвітньої історії, історії науки, історіографії – В.П. Бузескула. У 2008 році вона опублікувала збірку наукових праць “Нариси з історії сходознавства” – цикл статей про життя і діяльність сходознавців, які працювали в Україні: А. Кримського, Ю. Кулаковського, В. Бузескула, В. Перетца, М. Луніна. Монографія “Виктор Григорович – первый украинский словяновед-византолог (1815–1876)”, що побачила світ на початку 2010 року, стала логічним продовженням розробок вченої в царині візантології, пошуку забутих імен вітчизняних дослідників та нового їхнього відкриття для сучасної української гуманітаристики. Всі наукові дослідження Лесі Василівни, окрім високого професіоналізму, відзначаються неабиякою любов’ю до своєї справи.

З особливою увагою та навіть любов’ю Леся Василівна ставить до періодичних видань Інституту, де активно працює як головний редактор журналу “Східний світ”, збірника наукових праць “Сходознавство”. Можна без перебільшення сказати, що саме завдяки їй ці видання Інституту отримали нове життя. Завдяки Лесі Василівні “Східний світ” та “Сходознавство” є провідними фаховими виданнями сходознавчого спрямування, в яких публікуються результати наукових досліджень з актуальних наукових проблем як вітчизняних вчених, так і спеціалістів із далекого та близького зарубіжжя. Леся Василівна також є членом редакційних колегій збірників наукових праць “Хазарский альманах”, “Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии”, “Боспорские исследования” та інших.

У своїй діяльності Леся Василівна всебічно підтримує наукову співпрацю, вона – член оргкомітету Міжнародного конгресу дослідників Азії та Північної Африки (ICANAS) та голова оргкомітету міжнародної наукової конференції “Сходознавчі читання А. Кримського”. Як член оргкомітету Л.В. Матвеева брала участь в організації та проведенні міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, з’їздів, семінарів, нарад, “круглих столів” в Україні.

Л. Матвєєва також виступає як рецензент, науковий консультант і науковий редактор монографій, довідників, збірників наукових праць із проблем сходознавства. Сьогодні ювілярка є автором і співавтором більш ніж 20 монографій та понад 200 наукових праць, які є безперечним внеском у розвиток сходознавства в Україні та становлення вітчизняної гуманітарної науки.

Надзвичайна працелюбність, професіоналізм Науковця, мудрість, доброзичливість та прозорливість Керівника, доброта та розуміння Вчителя, розум, проникливість, ширість Друга, врода, смак, дотепність Жінки – це все притаманно їй – нашому директорові і просто прекрасній Людині Лесі Василівні Матвєєвій.

Побажаємо ж Лесі Василівні здоров'я, оптимізму, наукового натхнення та плідної праці на її подальшому творчому шляху!

О.С. Маєріна, О.Б. Бубенок